

УДК 332.12:339.924

Чевганова В.Я.*кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка***Хадарцев О.В.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

АГРАРНА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МІСТА

AGRICULTURAL EUROPEAN INTEGRATION AND ITS IMPACT ON ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE CITY

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено вплив специфіки функціонування аграрного сектору на інтегрований розвиток міста. Охарактеризовано основні аспекти інтеграції аграрного сектору України в Європейське економічне співтовариство. Запропоновано напрями забезпечення інтегрального розвитку міста за рахунок сполучення аграрного потенціалу регіону і промислового потенціалу міста.

Ключові слова: інтегрований розвиток, економіка міста, соціальна сфера, аграрна євроінтеграція, сільське господарство, стратегічні пріоритети.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано влияние специфики функционирования аграрного сектора на интегрированное развитие города. Охарактеризованы основные аспекты интеграции аграрного сектора Украины в Европейское экономическое сообщество. Предложены пути обеспечения интегрального развития города за счет сочетания аграрного потенциала региона и промышленного потенциала города.

Ключевые слова: интегрированное развитие, экономика города, социальная сфера, аграрная евроинтеграция, сельское хозяйство, стратегические приоритеты.

ANNOTATION

This article investigate the influence of specifics of unctioning of the agrarian sector on the integrated development of the city. The main aspects of integrating the agrarian sector of Ukraine are described according to the European Economic Community. It proposed the directions of providing integral development of the city through the combination of agrarian potential of the region and industrial potential of the city.

Keywords: integrated development, city economy, social sphere, agricultural European integration, agriculture, strategic priorities.

Постановка проблеми. Ефективний економічний і соціальний розвиток в Україні залежить від механізму взаємодії економіки, суспільства та влади. Розроблення і впровадження такого збалансованого гармонійного механізму зумовлює концепція сталого розвитку територій, у складі якої відправною точкою є саме інтегрований розвиток міста. Формування цілісної стратегії розвитку міста буде неможливим без урахування істотних чинників економіко-географічного й адміністративно-територіального характеру. Одним із таких чинників

є функціонування сільського господарства, від чого залежать міжсекторальні економічні зв'язки, рівень добробуту та соціальна безпека і міст, і регіонів у цілому, тому роль сільського господарства в економіці України та її окремих регіонів, невизначеність стосовно перспектив і загроз євроінтеграційних процесів для аграрного сектору зумовлюють необхідність їх урахування в стратегіях економічного і соціального розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції та специфіка розвитку міських поселень ґрунтовно розглянуті у працях М.П. Петренка [4], І.М. Прибиткової [5], К. Мезенцева [6], В.В. Томаревої-Патлахової [20]. Питанням функціонування аграрного сектору економіки в умовах євроінтеграції присвячено праці багатьох дослідників, зокрема Т.В. Гоголь [9], Ю. Малька [10], Л.М. Бойко [11], З.В. Священка [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Створення ефективного механізму інтегрованого розвитку міста або іншої адміністративно-територіальної одиниці потребує виявлення конкретних потенційних «точок зростання» з урахуванням багатоаспектної специфіки такої одиниці. Економічний складник інтегрованого розвитку міста не може не спиратися на перебіг економічних процесів у сільській місцевості. Це набуває особливої актуальності для міст, промисловість яких зорієнтована на обслуговування аграрного виробництва та переробку продукції сільського господарства.

Мета статті полягає у визначенні особливостей функціонування аграрного сектору на тлі євроінтеграційних процесів, виявленні потенційного впливу цих особливостей на економічний і соціальний розвиток міста та запропонованні заходів щодо усунення потенційних дисбалансів інтегрованого розвитку міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні положення концепції інтегрованого

розвитку міста закріплені у Лейпцизькій хартії, де визначено головні цілі і завдання щодо економічного, соціального, культурного, екологічного і просторового складників. Незважаючи на деталізацію на міських проблемах, у Хартії наголошується на необхідності стратегічної координації дій на всіх рівнях адміністративно-територіальної ієрархії – місцевому, регіональному, національному та загальноєвропейському. Саме така координація забезпечує злагоджену взаємодію між бізнесом, владою та суспільством і створює підґрунтя стійкого розвитку [1]. Так, станом на 2015 р. за показником індексу сталого розвитку (ICP) Україна займала 132-е місце із 137 країн. При цьому значення ICP становило 0,371, що майже у 2,5 рази менше ніж у таких країн, як Литва, Словаччина та Польща [2]. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень зазначають про необхідність упровадження комплексних заходів щодо забезпечення сталого розвитку міст, подолання територіальної диференціації сталого розвитку регіонів України [3]. Такі пропозиції ґрунтуються на досвіді розвинених країн і спрямовані на створення єдиної програмно-нормативної бази, залучення європейських практик інтегрованого розвитку міста, поглиблення співпраці із закордонними установами та організаціями, вдосконалення процесів розроблення генеральних планів, поширення громадської експертизи та державно-приватного партнерства, екологізацію міського середовища тощо. Проте, на нашу думку, ключовим орієнтиром сталого розвитку є формування і реалізація саме економічного потенціалу міста як вихідного базису економічного і соціального розвитку. При цьому економічний потенціал міста не може бути обмежений адміністративними та просторовими рамками.

Роль економічного базису міського розвитку відображено у дослідженні М.П. Петренка. Автор цілком слушно зазначає, що управління розвитком міста має координуватися з практичними потенціальними можливостями. Так, у порівнянні взаємозв'язку процесів урбанізації із формуванням відповідного економічного і соціального простору можна виділити такі доміанти «тяжіння» [4]:

- фінансова – місто як об'єкт інвестиційної активності;
- трудова – місто як джерело робочої сили/об'єкт працевлаштування;
- інфраструктурна – місто як вузловий інформаційно-обслуговуючий центр функціонування економіки;
- інноваційна – місто як об'єкт створення знань і технологій;
- споживацька – місто як об'єкт сервісу і задоволення потреб;
- креативна – місто як об'єкт комерціалізації індивідуальності і творчості.

Розвиток міста, його економічне і соціальне зростання залежать від внутрішньорегіональних

і трансрегіональних взаємозв'язків, які здатні спричинити двоїстий вплив. З одного боку, ці взаємозв'язки визначають місце в територіальному поділі праці, обґрунтовують продуктивний базис та формують конкурентні переваги міста. З іншого – неврахування таких взаємозв'язків, а тим більше їх ігнорування призводять до неефективності та дисбалансу розвитку в економічному і соціальному середовищі міста.

На підтвердження нелінійного характеру міського розвитку свідчить дослідження І.М. Прибиткової. Зокрема, автор указує на зсув акцентів у процесах урбанізації – від збільшення міського населення, його концентрації і розширення міст до переформатування ролі міст у суспільстві та проникнення міських відносин у сільську місцевість. На думку автора, на процеси урбанізації здійснює вплив трансформація сільського населення: формуються інтегровані сільсько-міські розселенські структури, змінюється соціально-професійна структура населення, відбувається зростання різних видів мобільності населення [5, с. 351]. Аналогічної думки дотримується і К. Мезенцев. Він вважає, що ключовими чинниками міського розвитку є демографічні зміни та вплив економічного середовища. Автор виокремив шість типів міграційної моделі для регіонів України [6, с. 34]:

- столичного урбанізованого регіону з найвищим рівнем постіндустріальних трансформацій та найвищим рівнем життя населення (Київський регіон);
- урбанізованого регіону з високим рівнем постіндустріальних трансформацій (Харківський регіон);
- індустріального урбанізованого регіону з високим рівнем добробуту населення та низьким рівнем безробіття (Дніпропетровський регіон);
- старопромислового урбанізованого регіону (Донецький регіон);
- приморського портово-промислового та туристично-рекреаційного урбанізованого регіону з високим рівнем добробуту населення (Одеський регіон);
- індустріального та туристично-рекреаційного урбанізованого регіону (Львівський регіон).

Разом із тим до найбільш уразливих міст щодо розвитку автор відносить моноспеціалізовані та периферійні міста, зокрема зі зменшенням промислового виробництва. Відповідно для міст, економіка яких зорієнтована на сільське господарство, наслідки диспропорцій в аграрному секторі можуть викликати деструктивні зрушення у функціонуванні міської економіки, створити небажані міграційні припливи, погіршити стан соціальної безпеки, а також спричинити перерозподіл державних видатків. Нестійке балансування сільського господарства, притаманність аграрному сектору значної кількості ризиків і загроз здатні перетворити його з джерела створення добробуту і сфери

реалізації промислово-економічного потенціалу міста на суттєвий важіль гальмування інтегрованого розвитку.

Стабільне й ефективне функціонування сільського господарства має вагомe значення для процесу суспільного виробництва в Україні. Частка агровиробництва (разом із рибальством і лісництвом) за період 2010–2015 рр. у ВВП України збільшилася майже вдвічі – з 8,4% до 14%. Частка зайнятих в аграрному секторі за той самий період стабільно становила 8–8,3% від загальної чисельності зайнятих в економіці України. При цьому на тлі зменшення чисельності населення України скорочується частка сільського населення – з 31,7% до 31,1% за 2010–2015 рр. [7]. Сільське господарство України має істотний природничо-виробничий потенціал, про що неодноразово зазначається у численних публікаціях та інформаційних джерелах, але, на нашу думку, сьогодні ще не можна однозначно стверджувати про високу привабливість сільського господарства у цілому. Так, якщо частка капітальних інвестицій у сільське господарство за 2010–2015 рр. зросла з 6,0% до 10,7%, то зменшилося абсолютне значення прямих іноземних інвестицій, а їхня частка за 2010–2015 рр. – з 1,7% до 1,2%. Також викликають інтерес розбіжності у рентабельності агровиробництва, розподілі виробників за видами агровиробництв (про це буде зазначено далі). Сьогодні цілком закономірним постає питання: що дасть євроінтеграція для аграріїв і для сільського населення у цілому, а також які це матиме наслідки для регіону і міст зокрема?

Глава 17 Розділу V Угоди про асоціацію [8] передбачає комплекс заходів щодо взаємного співробітництва, поліпшення технологічної і якісної складової агровиробництва та впровадження європейських політики-регулятивних практик. Відповідно, національна аграрна політика має будуватися на принципах CAP (Common Agricultural Policy), яка функціонує на таких базових принципах: вільної торгівлі, єдиних цін, пріоритетності агропродукції Євросоюзу, спільної фінансової відповідальності [9]. Протягом декількох десятиріч років здійснення спільної політики (з початку 60-х років ХХ ст.) вона зазнавала суттєвих трансформацій і вдосконалень. Ключовим моментом правомірно вважати 1990-ті роки, коли почалося зміщення головних аспектів спільної сільськогосподарської політики [10]:

- перехід від цінової підтримки до адресних виплат агровиробникам;
- зростання вимог до стандартів якості агропродукції;
- посилення екологічних обмежень і стандартів;
- акцентування уваги до комплексного розвитку сільської місцевості.

Разом із тим деякі дослідники вважають, що запровадження європейської практики в

Україні потребує виваженого підходу. Так, Л.М. Бойко зазначає відсутність в Україні послідовної національної сільськогосподарської політики, несистемність і викривленість державної підтримки агровиробників, проте доводить, що сучасна європейська політика ґрунтується на конкурентоспроможних, ефективно функціонуючих господарствах та на зменшенні чисельності працюючих у цій галузі та їх переорієнтації на несільськогосподарські види діяльності [11, с. 220]. Досвід нещодавніх членів ЄС, що мають доволі суттєвий аграрний потенціал (зокрема, Польщі), свідчить як про значні здобутки в аграрному секторі, так і про певні негативні зміни [12, с. 104]:

- досягнення профіциту в агроторгівлі з більшістю країн ЄС;
- зростання позитивного сальдо зовнішньої торгівлі продовольством;
- збільшення доходів сільського населення;
- поліпшення і розвиток економічного і соціального стану села;
- квотування та штрафування за перевиробництво с/г продукції;
- поліпшення стану великих і середніх господарств, але погіршення малих;
- скорочення доходів рослинництва та зростання доходів тваринництва.

Одними з негативних наслідків стала нестабільна динаміка міграції між містом і селом, а також відносно зниження рівня соціальної безпеки населення на початковому етапі запровадження цих реформ. Отже, впровадження інструментарію спільної аграрної політики, європейських практик стимулювання сільського розвитку й агровиробництва, має відповідати стану і потребам села та аграрної сфери в Україні.

Нами було прийнято участь у виконанні проекту GIZ «Інтегрований розвиток міст» (http://www.2030.poltava.ua/files/LSG_orgchart.pdf), під час якого проведено детальне вивчення стану і тенденцій функціонування сільського господарства Полтавської області. За обсягами виробництва продукції сільського господарства Полтавська область належить до групи областей із високим рівнем сільської економіки. Частка сільського господарства у валовому регіональному продукті області становить у середньому 14,4%. Станом на 2015 р. за загальними обсягами виробництва продукції Полтавська область займала друге місце у сільському господарстві України (7,0%). За видами продукції: перше місце в рослинництві (7,7%) і п'яте – у тваринництві (5,3%). За 2005–2015 рр. обсяг виробництва продукції сільського господарства у Полтавській області зріс у 1,62 рази, тоді як у цілому по Україні зростання відбулося у 1,33 рази. У розрізі рослинництва зростання по Полтавській області становило 1,75 рази, у розрізі тваринництва – 1,28 рази. Найбільшу питому вагу у загальних обсягах сільськогосподарського виробництва Полтавської області займає рослинництво. У 2005 р. питома вага

рослинництва становила 71,6% та зросла в 2014 р. до 75,4%. У продукції рослинництва за 2005–2014 рр. у середньому найбільшу питому вагу займали зернові культури – 42,58%, технічні культури – 29,89% та картопля, овочі і баштанні культури – 20,95%. У продукції тваринництва за 2005–2014 рр. у середньому найбільшу питому вагу займали виробництво молока – 59,52%, худоба та птиця – 28,14% та виробництво яєць – 8,79%.

В Полтавській області станом на 01.01.2015 нараховувалося 684 агропідприємства, більше 1 900 діючих фермерських господарств та близько 258 тис. особистих селянських господарств. Основними виробниками сільськогосподарської продукції в Полтавській обл. є великі та середні сільськогосподарські підприємства. Слід зазначити, що саме масштаб підприємства формує зайнятість сільського населення. За розрахунками О.Л. Попової, на 1 000 га агропідприємства припадає 34 робітника, проте для середніх і великих – 26, а для агрохолдингів – 7 [13, с. 93]. Фермерські господарства спеціалізуються переважно на вирощуванні зернових та технічних культур, тваринництвом займаються близько 40 господарств. За 2005–2014 рр. у загальних обсягах агро-виробництва зменшилася частка господарств населення: по Полтавській області – з 46,6% до 37,1%, по Україні – з 59,5% до 44,7% (табл. 1). У виробництві овочів, картоплі, плодів та ягід частка господарств населення є домінуючою. У цілому структура виробництва продукції рослинництва по Полтавській області відображає загальноукраїнську специфіку, крім виробництва винограду.

За 2005–2014 рр. по Україні перевищення частки обсягів виробництва с/г продукції господарствами населення Полтавській області становило 11,85%. Зокрема, якщо частка господарств населення у виробництві молока в Полтавській області становила 58,67%, то по Україні – 79,92%. Частка господарств населення у виробництві м'яса і молока по Полтавській обл. за 2005–2014 рр. істотно зменшилася: по виробництву м'яса – з 64,9% до 35,9%; по виробництву молока – з 67,3% до 48,5%.

Такий розподіл агровиробництва корелюється з показниками рентабельності продукції (табл. 2). Рентабельність сільськогосподарської продукції протягом 2005–2014 рр. характеризується нестабільною динамікою. У рослинництві найбільш рентабельним протягом 2005–2014 рр. було виробництво зернових культур та соняшника. На відміну від тенденцій у цілому по Україні в Полтавській області нерентабельним було виробництво плодів. У розрізі тваринництва рентабельними видами продукції є виробництво молока й яєць. Рентабельність виробництва яєць по Україні перевищує значення по Полтавській області в середньому майже у 2,2 рази. Виробництво м'яса характеризується змінною рентабельністю залежно від виду худоби. Нерентабельним є виробництво ВРХ на м'ясо. Переважна частка с/г підприємств є прибутковими як в Україні, так і в Полтавській області. За 2010–2014 рр. зросла частка сільськогосподарських підприємств, що отримували чистий прибуток: по Полтавській області – з 71,5% до 84,2%, по Україні – з 69,6% до 84,8%. При цьому сума чистого прибутку с/г підприємств Полтавської області за 2010–2014 рр. зросла з 1 731,8 млн. грн. до 4 147,1 млн. грн.

Рентабельні види агровиробництва (особливо рослинницькі) здійснюються переважно сільськогосподарськими підприємствами, тоді як нерентабельні – покладені на домогосподарства. З огляду на такі тенденції слід звернути увагу на використання с/г угідь. У 2005 р. найбільшу питому вагу в посівних площах по Полтавській області займали зернові культури (58,4%), технічні культури (22,5%) та кормові культури (13,8%) – разом 94,7%. У 2014 р. дане співвідношення змінилося на користь технічних культур: зернові культури – 55,4%; технічні культури – 31,8%; кормові культури – 7,9%; разом – 95,1%. Це пов'язано з вищим рівнем рентабельності технічних культур, а саме соняшника. По Україні за 2005–2014 рр. питома вага посівних площ під зернові культури зменшилася від 57,61% до 54,34%, а під технічні культури – зросла від 20,2% до 30,97%.

Таблиця 1

Виробництво с/г продукції у структурі виробників господарствами населення по Україні та Полтавській обл. за 2005–2014 рр. [14; 15]

Показник	Роки									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Частка господарств населення у виробництві с/г продукції, %										
<i>Україна</i>	59,5	57,2	56,8	49,7	51,4	51,7	48,2	49,3	46,0	44,7
<i>Полтавська обл.</i>	46,6	46,1	42,7	35,9	38,9	40,3	36,4	38,3	34,5	37,1
Продукція рослинництва, %										
<i>Україна</i>	51,4	49,3	49,9	42,0	45,1	46,4	43,3	45,0	41,4	40,6
<i>Полтавська обл.</i>	40,3	39,9	37,1	31,5	34,9	37,1	33,1	35,9	32,1	35,5
Продукція тваринництва, %										
<i>Україна</i>	73,8	70,8	67,7	65,5	63,3	61,2	59,4	58,2	56,5	54,5
<i>Полтавська обл.</i>	62,5	60,7	57,9	51,8	51,4	49,3	49,4	45,3	42,1	42,0

Таблиця 2

Рентабельність окремих видів продукції по с/г підприємствам України та Полтавської обл. за 2005–2014 рр. [14; 15]

Показник	Роки									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Продукція рослинництва, %										
<i>Україна</i>	7,9	11,3	32,7	19,6	16,9	26,7	32,3	22,3	11,1	29,2
<i>Полтавська обл.</i>	5,8	7,0	46,9	17,9	19,4	28,0	34,7	18,7	9,0	26,7
– зернові культури										
<i>Україна</i>	3,1	7,4	28,7	16,4	7,3	13,9	26,1	15,2	1,5	25,8
<i>Полтавська обл.</i>	5,4	9,3	43,2	20,7	14,2	19,7	29,8	15,6	4,5	28,4
– насіння соняшнику										
<i>Україна</i>	24,3	20,7	75,9	18,4	41,4	64,7	57,0	45,8	28,5	36,5
<i>Полтавська обл.</i>	21,4	20,3	114,5	30,3	44,9	69,2	77,4	43,1	31,7	35,0
Продукція тваринництва, %										
<i>Україна</i>	5,0	-11,0	-13,4	0,1	5,5	7,8	13,0	14,3	11,3	13,4
<i>Полтавська обл.</i>	5,1	-14,5	-4,3	-4,6	4,7	5,4	6,5	4,8	5,9	12,7
– молоко										
<i>Україна</i>	12,2	-3,7	13,8	4,1	1,4	17,9	18,5	2,3	13,6	11,0
<i>Полтавська обл.</i>	20,6	-0,1	29,4	6,3	6,8	29,1	28,7	5,7	17,4	16,1
– велика рогата худоба на м'ясо										
<i>Україна</i>	-25,0	-38,4	-41,0	-24,1	-32,9	-35,9	-24,8	-29,5	-43,3	-35,9
<i>Полтавська обл.</i>	-22,0	-35,2	-40,4	-17,7	-29,1	-33,1	-30,6	-27,2	-38,2	-30,6
– свині на м'ясо										
<i>Україна</i>	14,9	-9,2	-27,6	0,3	12,1	-7,8	-3,7	2,0	0,2	5,6
<i>Полтавська обл.</i>	-0,2	-23,2	-37,6	-23,9	47,5	-0,6	-9,9	23,3	10,5	34,2

Таблиця 3

SWOT-аналіз сільського господарства Полтавської обл.

Strengths (Сила)	Weakness (Слабкість)
<p>Потужний потенціал с/г угідь та с/г виробництва. Відносно сприятливі природні і кліматичні умови. Наявність та досвід використання прогресивних методів с/г виробництва. Економічна привабливість с/г виробництва (рослинництва і окремих видів тваринництва).</p> <p>Високий потенціал у формуванні продовольчої безпеки регіону.</p> <p>Вигідне розташування Полтавської області і у розрізі транзитних потоків</p>	<p>Нерентабельність окремих видів с/г виробництва. Недосконалість правових механізмів регулювання відносин власності щодо с/г земель.</p> <p>Деградація сільських територій, сезонність робіт за відсутності альтернативної зайнятості.</p> <p>Нерозвиненість інфраструктури для реалізації продукції господарствами населення.</p> <p>Відсутність задекларованої державної підтримки</p>
Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
<p>Зростання с/г кооперації, особливо для малих с/г виробників і господарств населення.</p> <p>Сприяння щодо просування продукції с/г виробників у торговельні мережі, зокрема м. Полтава.</p> <p>Створення торговельно-логістичних центрів с/г продукції.</p> <p>Розвиток харчової галузі та переробки с/г продукції.</p> <p>Розвиток органічного с/г виробництва. Залучення підприємств м. Полтава для розвитку сільської місцевості</p>	<p>Підвищення вимог до якості с/г продукції (особливо продукції тваринництва).</p> <p>Зміна попиту на с/г продукцію (за обсягом та структурою) внаслідок зниження добробуту населення та впливу інфляції.</p> <p>Зміна податкового законодавства та інших механізмів підтримки с/г виробництва.</p> <p>Невизначеність щодо майбутніх змін земельного законодавства.</p> <p>Подальше зростання у рослинництві частки технічних культур</p>

Для виявлення ключових точок зростання в рамках проекту нами було здійснено SWOT-аналіз сільського господарства Полтавської області щодо впливів на економічний і соціальний розвиток міста (табл. 3).

Так, основні загрози і перспективи для м. Полтава пов'язані зі:

– зменшенням обсягів сільськогосподарського виробництва малих виробників, що призводить до падіння доходів населення в

сільській місцевості, зростання сільського безробіття;

– міграцією сільського населення (в першу чергу до міста) та її негативним впливом на зайнятість міського населення, що сприяє й зростанню тіньової зайнятості;

– збільшенням питомої ваги посівних площ технічних культур, що може призвести в майбутньому до виснаження родючості земель, зменшення врожайності і відповідних супутніх наслідків;

– розміщенням м. Полтава, а також істотною часткою господарств населення у виробництві картоплі, овочів, плодів та ягід, що дає змогу створити у приміських зонах із розвинутою транспортною інфраструктурою торгово-логістичні центри;

– сприянням створенню агрокооперативів, сімейних ферм, що дасть змогу підвищити рівень зайнятості в сільській місцевості, а отже, зменшити міграцію працездатного сільського населення в місто;

– крім того, сільське господарство Полтавської області є сприятливим для розвитку органічного виробництва та створення бренду м. Полтава як центра органічної торгівлі, а також поширення міжнародних зв'язків.

Однією з основних проблем відсутності ефективної взаємодії між регіональним агровиробництвом і містом є нерозвиненість торговельної, ринкової і транспортної інфраструктури, без чого неможливо налагодити внутрішньорегіональний економічний механізм, що якраз активно застосовується у закордонній практиці [16; 17]. Тенденції зростання обсягів сільськогосподарського виробництва та структурних змін генерують мультиплікативний ефект, який передусім торкнеться економіки міста. На нашу думку, доцільно розглянути проєкт створення кластеру, який міг би поєднати сільське господарство, промисловість, науку й освіту, торгівлю, а зв'язуючим центром буде м. Полтава, тим більше що регіональна кластеризація є найбільш перспективною формою сталого розвитку [18]. У структурі такого кластеру доцільно сформувані:

– виробничий складник – агропідприємства Полтавської області, фермерські господарства, кооперативи;

– інфраструктурно-забезпечуючий (технічний, технологічний, будівельний та транспортний) складник – промислові і сервісні підприємства м. Полтава, зокрема ПАТ «Електромотор», ПАТ «ПТМЗ», ПАТ «НДІ Емальхімаш», ПАТ «Полтавамаш», ПАТ «Полтава-трансбуд» та ін.;

– інтелектуально-освітній складник – Полтавська державна аграрна академія (аграрна сфера), Полтавський національний технічний університет (технологічна і будівельна сфера);

– фінансовий складник – комерційні банки, небанківські фінансові установи, кредитні спілки, інвестиційні фонди і компанії;

– комерційний складник – торговельні фірми, виставкові центри, компанії з організації виставок і ярмарків, рекламні агенції, компанії з просування брендів;

– інформаційний складник – друковані та електронні засоби масової інформації, провайдери мережевих комунікацій та бездротового зв'язку, розробники та оператори прикладного програмного забезпечення, ІТ-підприємства;

– інституційний складник – Полтавська міська рада, Полтавська обласна державна

адміністрація, сільські і селищні ради, громадські організації.

Висновки. Концепція інтегрованого розвитку міста або іншого територіального утворення не може розглядатися ізольовано від територіальних зв'язків і взаємозалежностей. Інтегрований розвиток міста, зокрема м. Полтава, має ґрунтуватися на його економіко-виробничих потужностях, характеру економічної взаємодії в регіоні та з іншими регіонами, а також з урахуванням реально досяжного потенціалу. Цілеспрямованість регіональної взаємодії, особливо стосовно агропромислового комплексу, дасть змогу досягти зростання економічної і соціальної сфери міста, що підтверджено закордонним досвідом. Зокрема, зростання фінансових надходжень у сільську місцевість викликає потребу у збільшенні будівництва, розвитку транспортної інфраструктури, збільшенні потреб продукції промисловості (машинобудування, електротехнічної продукції, металопродукції та ін., яку виготовляють промислові підприємства м. Полтава), зростанні обсягів спеціалізованих робіт і послуг промислового характеру. Це дасть змогу повною мірою задіяти економічний потенціал міста для розвитку сільської місцевості, що, відповідно, створить додатковий попит на блага культурно-соціальної сфери міста.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» прийнята з нагоди неформальної зустрічі міністрів з питань міського розвитку і територіальної єдності, проведеної в м. Лейпциг 24–25 травня 2007 р. / Асоціація міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/novyna/leypcyzka-hartiya-mista-yevropy-na-shlyahu-stalogo-rozvytku-neoficyynny-pereklad-amu>.
2. Sustainable Development Index. Exploration of global context SDI-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: open.wdc.org.ua/app/SDI/.
3. Забезпечення сталого розвитку міст як складова соціально-економічної модернізації регіонів України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua/articles/1611/>.
4. Петренко М.П. Економіка сучасного міста: комодифікація людини, простору, культури / М.П. Петренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 2. – С. 47–52.
5. Прибиткова І.М. Еволюція міських систем у часі й просторі / І.М. Прибиткова // Містобудування та територіальне планування. – 2011. – Вип. 41. – С. 351–368.
6. Мезенцев К. Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста / К. Мезенцев // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Географія. – 2013. – Вип. 1 (61). – С. 31–36.
7. Сільське господарство України – 2015. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
9. Гоголь Т.В. Становлення Спільної аграрної політики Європейського Союзу та регулювання розвитку сільських тери-

- торій / Т.В. Гоголь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GTVRST.pdf>.
10. Малько Ю. Конвергенція політики сільського розвитку в європейському просторі / Ю. Малько // Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14. «Демократичне врядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe/2014_14_15.pdf.
  11. Бойко Л.М. Активізація державного регулювання розвитку сільського господарства в умовах євроінтеграції / Л.М. Бойко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 3. – С. 215–223.
  12. Священко З.В. Вплив євроінтеграції на розвиток сільського господарства Польщі / З.В. Священко // Український селянин. – 2016. – Вип. 16. – С. 103–106.
  13. Попова О.Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О.Л. Попова // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 89–96.
  14. Статистичний щорічник України, 2011 р., 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
  15. Статистичний щорічник Полтавської обл., 2011 р., 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
  16. Ставська Ю.В. Переваги та ризики євроінтеграції для АПК України / Ю.В. Ставська, І.А. Дмитренко // Збірник наукових праць ВНАУ. Економічні науки. – 2013. – № 3 (80). – С. 256–264.
  17. Кіреєва Е.А. Політика розвитку сільських територій / Е.А. Кіреєва, Д.Л. Костюченко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 8. – С. 68–79.
  18. Томарева-Патлахова В.В. Ідентифікація впливу детермінант нестабільного середовища на реалізацію державної регіональної політики в умовах глобальних викликів / В.В. Томарева-Патлахова // Приазовський економічний вісник. – 2017. – Вип. 1 (01). – С. 70–79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/1_01_uk/13.pdf.